

# היבטים רגשיים של הילד המחונן

סקירת מאמרים

אלין קשטנר, יועצת חינוכית, מדריכה באגף למחוננים ולמצטיינים

אחת השאלות שמעסיקה הורים ומחנכים לילדים מחוננים היא האם המחוננות פוגעת במיטביות הפסיכולוגית של הילד המחונן. הספרות המחקרית מצאה שהמיטביות הפסיכולוגית של הילד המחונן תלויה ביצירת סביבה חינוכית לימודית מתאימה, ושהבריאות החברתית והרגשית שלו קשורה בקשר הדוק למתן מענה לצרכים האקדמיים שלו. מכאן מתחדדים החשיבות והצורך הגדולים במסגרות חינוכיות מיוחדות לתלמידים מחוננים.

אולם מהי אותה סביבה חינוכית מתאימה? סביבה זו צריכה בראש וראשונה להכיר בשונות של הילד המחונן על כל היבטיו ולקבל אותה. לשם כך יש חשיבות גדולה מאוד ללמוד את המאפיינים הקוגניטיביים והרגשיים של הילד המחונן ועל ידי כך ליצור סביבה חינוכית הפוגשת את צרכיו. נראה לי שיצירת סביבה כזו איננה מהלך חד פעמי, אלא זהו תהליך דינאמי ומתמיד שניזון מההתפתחות המקצועית של הצוות החינוכי ומהדיאלוג בין הצוות החינוכי לתלמידים.

ברצוני להביא בפניכם סיכום של מספר מאמרים ששפכו עבורי אור על סוגיות אלה.

[The impact of giftedness on psychological well-being \(1999\) Maureen Neihart](#)

התייחס המחבר לשאלת ההשפעה של המחוננות על המיטביות הפסיכולוגית של הילד המחונן. כדי לבחון את השאלה סקר המחבר מחקרים רבים שבדקו את הבדלים בין מחוננים ללא מחוננים במימדים שונים של מיטביות פסיכולוגית, כגון: הסתגלות, דימוי עצמי, חרדה, אובדנות, יכולת חברתית.

מסקנתו הייתה כי לא ניתן להגיע לקביעה חד משמעית כיוון שרוב המחקרים בחנו את שאלת השפעת המחוננות על המיטביות הפסיכולוגית כשאלה דיכוטומית. כלומר האם המחונן פגיע יותר או פחות, נמצא יותר או פחות בסיכון לבעיות פסיכולוגיות לעומת קבוצת השווים לו. סקירת המחקרים מצביעה על כך שיש הוכחות שתומכות בשתי גישות סותרות: האחת שהמחוננות מגבירה את הפגיעות והשנייה - שהמחוננות דווקא מאפשרת גמישות והתמודדות טובה יותר עם קשיים.

ברור שהמחוננות משפיעה על המיטביות הפסיכולוגית, אך האם התוצאות הפסיכולוגיות הן חיוביות או שליליות? מהמחקרים שנסקרו עולה שהתשובה לשאלה זו תלויה בשלושה גורמים השלובים זה בזה:

סוג המחוננות ודרגתה

סביבה חינוכית מתאימה או לקויה

מאפייני אישיות, כגון: דימוי עצמי, טמפרמנט ונסיבות חיים

לדברי המחבר יש להימנע מההנחה המוטעית שמחונן הוא בהכרח יותר לבעיות חברתיות ורגשיות. המחקרים אינם מראים שבעיות ההסתגלות עולות באופן משמעותי מדרגה מסוימת של אינטליגנציה. לעומת זאת ברור שמרמה מסוימת של אינטליגנציה קשה יותר למצוא שירותי חינוך מתאימים, ונראה שחוסר ההתאמה החינוכית תורם לקשיים איתם מתמודדים ילדים מחוננים.

במאמר אחר [Is your School Setting healthy or Toxic \(2002\) Lisa Rivero](#)

שואלת המחברת האם יש תכניות ופילוסופיות חינוכיות שמזיקות לילדים מחוננים מבחינה אקדמית חברתית ורגשית לעומת סביבות למידה אחרות שהן יותר יעילות עבור אותם ילדים. לטענתה כל סביבה לימודית וחברתית מעצבת רגשית את הילד בצורה כלשהי. סביבה שמצפה מהילד המחונן להתאים לתבנית אחת יש לה השפעה מזיקה על הילד במיוחד אם היא מצפה שהוא יהיה כמו כל האחרים בשכבתו ואינה מכירה בטווח היכולות הרחב שלו ובמאפיינים הרגשיים המיוחדים לו, או אם היא משווה בריאות נפשית וחברתית להתנהגות טובה או ליכולת להתאים את עצמו לסביבה.

**סביבה חינוכית מתאימה צריכה לקחת בחשבון שלוש קביעות חשובות לגבי הצרכים הרגשיים והחברתיים של ילדים מחוננים:**

**1. רוב הצרכים החברתיים והרגשיים של הילד המחונן אינם שונים מאלה של ילדים לא מחוננים** כפי שנטען כבר על ידי Webb (1994). במילים אחרות מטרות כמו קבלה, הבנה והבנה של אחרים והגשמה עצמית הם צרכים משותפים לכולם. ילדים מחוננים נפגעים מבחינה רגשית וחברתית בדרך כלל בגלל חוסר התאמה בין המאפיינים הייחודיים להם לבין הסביבה.

**2. מה שנורמלי לילד מחונן יכול להיות שונה ממה שנורמלי לילד לא מחונן.** Excitability, היכולת להגיב לגירוי, מתייחסת לעוררות להתלהבות. תכונה זו אופיינית לילדים מחוננים, והיא מתפרשת לעיתים קרובות כבעיית קשב וריכוז היפראקטיבית. שאלות על מהות החיים יכולות להיתפס בטעות כבעיות במצב הרוח. ההבדל בין מהירות המחשבה ליכולת לבטא אותה בכתב מובילו לאבחנה מוטעית לעיתים של ליקויי למידה. אין זה פלא שהורים מתארים את הצטרפות ילדם למערכת החינוך כניסיון להתאים בין מבנה ריבועי לחדר עגול.

**3. הבריאות החברתית והרגשית של הילד המחונן קשורה בקשר שלא ניתן להתרה למתן מענה לצרכים האקדמיים שלו.** כשילד מקבל מענה הולם לצרכים האקדמיים שלו, הוא קרוב יותר לקבלה של עצמו ושל אחרים בניגוד למצב שבו מנסים להתאים אותו לתכנית ולמסגרת שאינם מתאימים לו.

הסביבה החינוכית צריכה גם לקחת בחשבון את המאפיינים של הילד המחונן. Dr. Edward R. Amend פסיכולוג קליני התייחס בריאיון שנערך עימו, למאפיינים של ילדים מחוננים ומבוגרים. לדבריו רשימת המאפיינים שניתן ליצור כוללת: זיכרון חזק, אוצר מילים רחב, תחומי עניין נרחבים, התמדה-התעקשות, עוצמתיות, אינטנסיביות (intensity) (הבאים לידי ביטוי בכל התחומים והפעילויות). יכולות אינטלקטואליות גבוהות שמאפשרות להם לראות את העולם מנקודות ראות רבות יותר ושוונות. כתוצאה מכך ההתנהגויות שלהם שונות באופן איכותי וכמותי. לא משנה מהי סוג המחוננות, אצל כולם בלטו התפתחות א-סינכרונית, יכולות אינטלקטואליות גבוהות מהממוצע ועוצמתיות בתחומים רבים.

**הסביבה החינוכית צריכה בראש וראשונה להתאים עצמה למאפיינים של הילד המחונן** הן מההיבט הרגשי והן מההיבט הקוגניטיבי.

על העוצמות הרגשיות למדתי יותר מתוך המאמר:

**\*Emotional intensity in gifted children (2003) Lasley Kay Sword**

המחבר מדגיש שלמחוננות יש מרכיב רגשי כמו גם מרכיב אינטלקטואלי. לדבריו המורכבות

האינטלקטואלית הולכת יד ביד עם עומק רגשי. כשם שהחשיבה של ילדים מחוננים מורכבת ועמוקה יותר מחשיבה של ילדים לא מחוננים, כך גם רגשותיהם מורכבים יותר ונחווים בעוצמות גדולות יותר.

בעוצמות רגשיות אין הכוונה להרגיש יותר מאחרים, אלא הכוונה היא לחוות באופן שונה את העולם: נמרץ ושופע, מרתק ומעניין, שנון ומורכב ובדרכים שונות: הרגשות השליליים והחיוביים נחווים בעוצמות גדולות, יש שינויים מהירים ממצב רגשי אחד לאחר, יש הזדהות עם רגשות של אנשים אחרים: בכי וצחוק ביחד.

אנשים רבים אינם מודעים לכך שעוצמות רגשיות הם חלק מהמחוננות.

מבחינה היסטורית ביטוי רגשי בעוצמות גדולות סימן חוסר יציבות רגשית יותר מאשר חיים פנימיים עשירים. בראייה המערבית המסורתית רגש ושכל הן ישויות נפרדות וסותרות. בכל מקרה יש קשר בלתי ניתן להתרה בין הרגש לשכל ויחד יש להם השפעה עזה על אנשים מחוננים. אלה הם העוצמות הרגשיות שמתדלקות את שמחת החיים, את התשוקה ללמידה, את הדחף לביטוי היכולת ואת המוטיבציה להישגים.

לחווה רגשות בעוצמות גדולות ובעומק רב יותר יכול להיות גם מכאיב ומפחיד. המחוננים מרגישים לעיתים שמהו מאוד לא בסדר איתם: הם חווים קונפליקטים פנימיים, ביקורת עצמית, חרדה ורגשי נחיתות. הקהילה הרפואית רואה בכל אלה סימפטומים ומתייגת מחוננים כניאורוטים, אולם הם בעצם חלק אינהרנטי בלהיות מחונן והם מספקים את הכוח המניע לצמיחה אישית ולהישגים.

**חיוני ביותר שילדים מחוננים ילמדו לראות ברגישות הגבוהה שלהם לדברים שקורים בעולם תגובות נורמאליות.**

הרחבה בנושא העוצמתיות והאינטנסיביות הרגשית אפשר למצוא גם במאמר

[\\*Sharon Lind Overexcitability and the gifted \(2001\)](#)

\*כל המאמרים המוזכרים מופיעים באתר ארגון SENG - **Supporting the Emotional Needs of the Gifted**

ארגון זה הוקם מתוך הצורך לתת מענה לצרכים הרגשיים של המחוננים.

כתובת דף הבית: [www.sengifted.org](http://www.sengifted.org)

כתובת למאמרים המופיעים בסיכום ולמאמרים נוספים: [www.sengifted.org/articles\\_social/](http://www.sengifted.org/articles_social/)

[index.shtm](http://www.sengifted.org/index.shtm)